

הלכות הדרף היומי

מסכת תענית

תוכן

- א. איזו היא רביעה ראשונה ... בשבעה עשר ובעשרים ושלושה ובראש חדש כסליו....1
- ב. הנודר עד הגשמים משירדו גשמים עד שתדרד רביעה שניה.....2
- ג. מאימתי כל אדם מותרין בלקט בשכחה ובפאה משילכו הנמושות בפרט ובעוללות משילכו עניים בכרם ויבואו בזיתים משתרד רביעה שניה.....3
- ד. מהלכין כל אדם בשבילי הרשות עד שתדרד רביעה שניה.....5
- ה. לבער פירות שביעית ... עד שתדרד רביעה שניה.....5
- ו. מאימתי מברכין על הגשמים משיצא חתן לקראת כלה.....6
- ז. מאי מברכין מודים אנחנו לך על כל טפה וטפה שהורדת לנו ... אילו פיננו מלא שירה כים וכו' ... הלכך נימרינהו לתרוייהו רוב ההודאות והאל ההודאות 6

דף ו. 9

א. איזו היא רביעה ראשונה ... בשבעה עשר ובעשרים ושלושה ובראש חדש כסליו

גשמי היורה מתחלקים לשלוש עונות גשמים, שכל אחת מהן קרויה "רביעה", מלשון רביצה והפראה, שכן הגשמים רובצים על הקרקע ומפרים אותה¹. שלוש עונות הגשמים הן: "רביעה בכירה", הנקראת גם "רביעה ראשונה", ו"א² בשבעה במרחשון ו"א³ בשבעה עשר במרחשון, "רביעה בינונית", הנקראת גם "רביעה שנייה", שזמנה ו"א⁴ בשבעה עשר במרחשון, ו"א⁵ בעשרים ושלושה במרחשון, "רביעה אפילה", הנקראת גם "רביעה שלישית", שזמנה בראש חודש כסלו. ולהלן יבואר לאיזה הלכות מתייחסים זמנים אלו.

¹ ט"ז יו"ד רכח יב

² הרא"ש והמור יו"ד רכ מובא בש"ך שם לא

³ הרמב"ם והשו"ע שם יח והמחבר והרב השמיטו דעת הרא"ש והמור משום שתמה בב"י היאך פסקו כר' יודא לגבי ר' יוסי אבל באמת תמהני על תמיהתו שהרי מובאר בש"ס בנדרים (דף ס"ג ע"א) למאי נ"מ לשאלה ולנדרים ולתענית ובשאלה קי"ל שהוא בשבעה במרחשון וכמ"ש הט"ו בא"ח ריש סי' קי"ז והוא מוסכם מכל הפוסקים ואדרבה על הרמב"ם יש לתמוה שבפ"ב מהל' תפלה פסק דשואלין בז' במרחשון והיינו כר' יודא וכאן פסק דרביעה ראשונה היא ב"ז במרחשון וכן על המחבר אלא שיש ליישב בדוחק וצ"ע. ש"ך שם

⁴ הרא"ש והמור הנ"ל

⁵ הרמב"ם והמחבר הנ"ל

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>

הלכות הדרף היומי

מסכת תענית

דף ו: :

ב. הנודר עד הגשמים משירדו גשמים עד שתירד רביעה שניה

האוסר עצמו בדבר בנדר ואמר שדבר זה יהיה אסור עד הגשם⁶, כגון שאמר – קונם עלי מאכל זה עד הגשם, משמעות דברין שאסר על עצמו עד זמן הגשם, י"א⁷ שהוא זמן רביעה אחרונה⁸, ולפיכך הרי זה אסור עד זמן הגשמים שהוא בא"י ר"ח כסלו. וי"א⁹ שאינו אסור אלא עד רביעה ראשונה, ולפיכך אינו אסור אלא עד ז' מרחשון¹⁰. הגיע זמן הגשמים כל אחד לשיטתו¹¹, הרי זה מותר בין ירדו גשמים בין לא ירדו. ואם נדר בגולה¹², בחו"ל, זמן הגשמים ששים יום אחר התקופה שמתחילין אז השאלה.

ואם ירדו מי"ז במרחשון, מותר לכו"ע בארץ ישראל. משום שלפעמים מקדים הגשם את עצמו מזמן זה, ולכן אמר עד הגשם¹³.

אולם אם אם אמר – עד הגשמים, משמעות דבריו עד שירדו גשמים ממש, ומשמעות דבריו לשון רבים¹⁴ וכיון שמיעוט רבים שנים יש לו להמתין ששני גשמים ירדו רביעה ראשונה ושניה, ולפיכך הרי זה אסור עד שירדו הגשמים, והוא שירדו מזמן רביעה שניה – וזמנה בארץ ישראל ומקומות הסמוכים לה, י"א¹⁵ מכ"ג מרחשון ואילך, וי"א¹⁶ מי"ז מרחשון ואילך. ואם נדר בגולה בחו"ל, שבעים יום אחר התקופה¹⁷.

⁶ שו"ע יו"ד רכ יח

⁷ דעת המחבר כדעת הרמב"ם וכ"מ שנקט המ"ז ס"ק יב וכן נקט בתפארת למשה שם

⁸ מ"ז שם יב

⁹ הרא"ש והטור והראב"ד פסקו דאינו אסור אלא עד רביעה ראשונה וכן פרש"י בנדרים סוף דף ס"ב. ש"ך שם כט

¹⁰ ש"ך שם לא דדעת הרא"ש ובטור דרביעה ראשונה ז' במרחשון כנכ' דלא כרמב"ם שהוא ב"ז בו. אולם הראב"ד בזה מודה לרמב"ם שזמנו של רביעה ראשונה י"ז, וא"כ אסור עד י"ז במרחשון וכמש"כ בראב"ד נדרים י יא

¹¹ עיין בערוה"ש שם כח שמשמע שלא הכריע בזה ובבאה"ט יז משמע שנמנה לדעת הש"ך

¹² שהולכין אחר מקום שעשה הנדר. מ"ז שם יד וש"ך לג

¹³ ערוך השולחן שם סעיף כו

¹⁴ מ"ז שם יג

¹⁵ מ"ז ותפא"ל כדעת רמב"ם והמחבר הנז'

¹⁶ ש"ך כדעת הרא"ש והטור הנז'

¹⁷ וכן כתב הרא"ש וטור ונראה דלמעמייהו אזלי דס"ל דרביעה ראשונה היא בו' בחשון בא"י, ושנייה ב"ז בו כנזכר אם כן חזינן דשנייה מרוחקת מהראשונה י' ימים אם כן כיון דאמרינן בפ"ק דתענית (דף י' ע"א) ובגולה שואלין ס' יום אחר התקופה אם כן הרביעה השניה הוא ע' יום אחר התקופה, ולפי זה הרמב"ם והמחבר דכתבו

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>

הלכות הדרף היומי

מסכת תענית

**ג. מאימתי כל אדם מותרין בלקט בשכחה ובפאה משילכו
הנמושות בפרט ובעוללות משילכו עניים בנרם ויבואו
בזיתים משתרד רביעה שניה**

מהמתנות שהקציבה התורה לעניים מיבול העם ("מתנות עניים") הם לקט שכחה ופאה.

שיבולת אחת או שתיים שנשרו מן היד בשעת קצירת התבואה, הרי זה – לקט – שיש להשאירם עבור העניים שילקטו אותם,

מי ששכח תבואה או פירות בשדה בשעת הקציר, הבציר או הקטיפה, הרי זה – שכחה – ואסור לו לחזור ולקחתם, אלא עליו להשאירם לעניים.

הקוצר את שדהו, לא יקצור את כל השדה, אלא יניח מעט מן היבול בקצה השדה עבור העניים. וזהו הנקרא – פאה –.

ובענבים, גרגרים בודדים של ענבים שנפרטו בשעת הבציר ונשרו מאשכולותיהם. הרי זה – פרט – ואסור לקחתם אלא הרי הם לעניים.

אשכולות הענבים שאין להם לא "כתף" (כלומר פסיגים)¹⁸ העמוסים זה על גבי זה, והוא החלק הרחב באשכול ענבים שגרגריו צפופים ועמוסים זה על גבי זה). ולא "נטף", (כלומר קבוצת גרגרי ענבים הנמצאים בסוף שדרת האשכול בקצהו התחתון), אלא מעט גרגרי ענבים מפוזרים בהם, הי זה – עוללות – שאין בעל הכרם רשאי לקחתם, אלא עליו להשאירם לעניים

פסקו העניים לבקש ולחזור עליהן ונתייאשו מהן, מותר כל אדם לקחת, אפי' באו אח"כ עניים אחרים אין להם זכות יותר מכל אדם, שכבר נתייאשו. וכן אם בעה"ב זכה בהן א"צ לתת להן.

דהראשונה י"ז בו והשנייה כ"ג בו אם כן אין כאן אלא ו' יום בין א' לב' אם כן הרביעה ב' בגולה אינו רק ו' ימים אחר הרביעה ראשונה ואם כן קשה על הרב שכתב דברי הרא"ש וטור אחר דברי הרמב"ם והמחבר וצ"ע. ש"ך שם לב

¹⁸ אשכול ענבים קטן היוצא משדרת האשכול הגדול

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>

הלכות הדרף היומי

מסכת תענית

ומאימתי מותרין כל אדם או הבעלים בלקט שכחה ופאה¹⁹, וי"א²⁰ משהלכו להם המלקטים הראשונים ויכנסו המלקטים שניים וילקטו אחר מלקטים הראשונים ויצאו, שאז כבר מתייאשים שאר העניים. וי"א²¹ שאף שהלכו לקוטים אחר לקוטים עדיין לא נתיאשו, ואסור לכל אדם עד שילכו שם העניים הזקנים ההולכים על משענתם כפופים, ועיניהם למטה ורואין כל שבולת ושבולת המוטל לפניהם, ואינם משאירים כלום²². אבל כ"ז שלא הלכו הזקנים, לא²³.

ובשכחה ובפאה של ענבים²⁴, וכן בפרט ובעוללות מותר לכל אדם משהלכו העניים בכרם ויחזרו²⁵, שאז הנשאר אחרי כן מותר לכל אדם, מכיון שאין דרך עניים לבא ב' פעמים, וגם הזקנים באים מיד, מתוך שענבים הבינים להם.

מכיון שזמן בצירת הזיתים הנם בימי הצינה ואין הזקנים יוצאים, לפיכך קבעו זמן אחר שמותר בו כל אדם, ומאימתי מותרין כל אדם בשכחה ופאה של זיתים, בארץ ישראל אם שכח אותה בזית²⁶ הרי זה מותר בה מראש חדש כסליו שהוא זמן רביעה שנייה בשנה אפילה, כלומר שנה של איחור גשמים, שמסתמא כבר מתקלקלים הזתים הנשארים ע"י הגשם, ומתייאשים העניים מהם. אבל ציבורי זיתים ששכתן תחת האילן הרי זה מותר בהן משיפסקו העניים מלחזור אחריה²⁷. וי"א שגם זיתים שתחת האילן זמנם מראש חודש כסליו.

¹⁹ ואם בעה"ב רוצה לזכות בהן והיתה חצר המשתמרת או שהי' עומד בצד שדהו זכתה לו שדהו ומ"מ אף שזכה בו בעה"ב פטור ממעשר הואיל והי' הפקר מתחלה

²⁰ רמב"ם הלכות מתנות עניים פרק א הלכה יא

²¹ ר"ש ורא"ש ור"י בן מ"צ ברפ"ח דפאה וכו' יוחנן ועי' פה"ש ובה"ל וכן משמע שהסכים הגר"א בשנו"א וכ"פ הרש"ם ועי' בשמ"ק ב"מ כ"א ב' בשם ר"ח דמפרש ג"כ לדר' יוחנן על זקנים ממש ובפי' רבנו נתן מצאתי שפי' כר"ל וכדעת רבנו וכ"כ רש"י בב"מ י"ב א' ד"ה אלא

²² שמכיון שהם תשושי כח ללכת הרבה ובשדה שיכנסו בה ללקט לא יניחו אחריהם כלום ואז שאר העניים מתייאשים. דרך אמונה שם סו

²³ ודוקא שהזקנים באו אחר שבאו שאר העניים אבל אם באו ביחד עם כל העניים אין מתייאשין עדיין שאר העניים ובעיר שאין בה זקנים משערין לפי הזמן אילו היו זקנים מתי היו באין. דרך אמונה שם

²⁴ שם סז

²⁵ שדרך העני ללקט בבואו בשדה ובחזרתו כמש"כ גבי רות ותלך ותבא ותלקט ומשהלכו העניים וחזרו מתייאשים שאר העניים

²⁶ אורחא דמילתא שבראש הית מתוך שהוא גבוה שוכחין שם ולכן כתב הרמב"ם ראש הוית, ולא בא אלא לאפוקי שתחת הוית. דרך אמונה שם עא

²⁷ רמב"ם שם

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>

הלכות הדרף היומי

מסכת תענית

ובשנה בכירה זמנה בי"ז במרחשון, ובשנה בינונית זמנה בכ"ג במרחשון ואז כבר מותר לקחת הזתים. וי"א²⁸ שהזמן בי"ז במרחשון. ודעת הרבה ראשונים דזמן רביעה שני' בכל השנים הוא בכ"ג במרחשון²⁹, ואז מותרים הזיתים ואין חילוק בין שנה בכירה לאפילה.

ובחו"ל בגולה הוא לערך פ"ג יום אחר תקופת תשרי, וי"א ע' או ע"ז יום אחר תקופת תשרי, ובשאר ארצות הכל לפי זמני הגשמים.

ד. מהלכין כל אדם בשבילי הרשות עד שתהיה רביעה שניה

יש דברים³⁰ המותרים אף על פי שאינם הפקר, משום תקנת יהושע שנוהגת אף בחוצה לארץ. שעשרה תנאים התנה יהושע כשהכניס ישראל לארץ, שיוותרו זה לזה ולא יקפידו, ונוהגין אף בחוצה לארץ במקום שיש לישראל שדות וכרמים³¹. ומהם – שלאחר שנקצרה התבואה, הולכים בשביל שעל פני השדות עד שבעה עשר במרחשון, שהוא זמן רביעה שנייה, ומשם ואילך אינו רשאי ליכנס בשדות שדריסת הרגל קשה להן.

ה. לבער פירות שביעית ... עד שתהיה רביעה שניה

פירות, תבואה וקטניות וכדומה, הקדושים³² בקדושת שביעית אין אוכלין מהן אלא כל זמן שאותו המין מצוי בשדה, שנאמר (ויקרא כה פסוק ז) וְלִבְהֶמְתָּךְ וְלַחִיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ תִּהְיֶה כָּל תְּבוּאָתָהּ לְאָכֹל. כל זמן שחיה אוכלת ממין זה מן השדה אתה אוכל ממה שבבית, כלה לחיה מן השדה חייב לבער אותו המין מן הבית וזהו ביעור של פירות שביעית.

²⁸ הראשונים שפסקו כרב יהודה וכדלעיל גבי נדרים וכן דעת רש"י בסוגיין דק"ל כר' יהודה ומפרש דרביעה שני' בי"ז וכן פסקו בנדרים ס"ג א' הרמב"ן והרא"ש והמור ורי"א ז'

²⁹ כ"ה דעת הראב"ד בהשגות פ"י מנדרים הי"א וכ"כ ר"ח בתענית ו' א' והרשב"א בנדרים ס"ג א' ובשטמ"ק שם בשם הרי"ף דק"ל כר' יוסי ומפרשי בכירה כו' על הרביעיות וכ"ד הרע"ב בפ"ה דפאה ובאמת כמעט כל הראשונים פ' על הרביעיות דלא כרבנו ע"י רש"י ותוס' בתענית ור"ן ורא"ש ורש"י ותוס' ורי"ף וריטב"א ושטמ"ק בשם רא"מ ור"א מן ההר בנדרים [אלא דלא פסקו בהדיא אם כר' יהודה אם כר' יוסי] וכפשטות הסוגיא דקאי אג' רביעיות.

³⁰ טור חו"מ רעד

³¹ לבוש שם

³² רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ז הלכה א

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>

הלכות הדרף היומי

מסכת תענית

זמן הביעור, הוא לאחר שאין המין מתקיים בשדה מפני שהוא בלה ונשחת. אבל אין זמן הביעור בזמן לקיטת הפירות, מכיון שגם אחר הלקיטה נשאר על האילנות מעט, וגם החיות והעופות מלאו מאורותיהן טרף ואוכלין עליהן, ולעולם נמשך זמן הביעור אחר הלקיטה מהשדה, ולכן בתבואה הביעור בשמינית ומ"מ יש ירק שאין מתקיים ויש להסתפק בזמן ביעורו אף בשביעית עצמה³³.

ו. מאימתי מברכין על הגשמים משיצא חתן לקראת כלה

בארץ ישראל³⁴ או שאר מדינות כשיש עצירת גשמים והבריות בצער, ובחסדי השי"ת התחילו לירד גשמים מרובים, או בשנה שאחרי עצירת גשמים כשבא עת הגשמים, והתחיל הגשם לרדת בזמנו בריבוי, יש לברך ברכת הגשמים.

ומתחיל לברך משירדה כמות של גשמים, עד שעולות אבעבועות בשלוליות, מן הגשם היורד לתוכם, ומתקרבות האבעבועות זה לקראת זה.

ומברך משיעור זה, על אף שעדיין לא ירדו הגשמים כל צרכם.

ז. מאי מברכין מודים אנחנו לך על כל טפה וטפה שהורדת לנו ... אילו פיננו מלא שירה כים וכו' ... הלכך נימרינהו לתרוייהו רוב ההודאות והאל ההודאות

ומה מברך³⁵, בברכת הגשמים הנ"ל. אם אין לו שדה אומר מודים אנחנו לך ה' אלהינו על כל טפה וטפה שהורדת לנו ואלו פיננו מלא שירה כים וכו' עד הן הם יודו ויברכו את שמך מלכנו, וחותרם בא"י אל רוב ההודאות³⁶.

³³ דרך אמונה שם יא

³⁴ שו"ע ונו"כ או"ח רכא א

³⁵ שו"ע ונו"כ שם ב

³⁶ בזמננו לא נהגו לברך ברכות אלו אף בארץ ישראל, וצ"ע למה, ועכ"פ נכון לברך בלא שם ומלכות, ובשבת בעת אמירת נשמת להודות על כך כי עפ"י דברי הרוח חיים סק"ד (הו"ד בכה"ח סק"ז) אם אירע ירידת הגשמים בשבת בשחרית והגיעו הציבור לנשמת יוצאים ידי חובתן, דאגב חדא תרתי

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>